

Henrik Høyer og Carolus Clusius um fuglar og vitunýru í Føroyum

Henrik Høyer and Carolus Clusion on birds and sea beans in the Faroe Islands

Leivur Janus Hansen¹ og Povel Skårup²

1: Føroya Náttúrugripasavn, V.U. Hammershaimbs gøta 13, FO-100 Tórshavn

E-mail: janush@savn.fo

2: dr.phil., docent emeritus, E-mail: povl@skarup.dk

Úrtak

Í hesi grein hava høvundarnir umsett og viðgjørt partar av bókini *Exoticorum libri decem* eftir Carolus Clusius, sum kom út í 1605. Upprunateksturin er á latíni og er umsettur til føroyskt. Umsettu partarnir viðkoma Føroyum og eru ein gjøgnumgongd av ellivu sløgum av fuglum umframt vitunýra. Keldan til hesar partarnar av bókini hjá Carolus Clusius er Henrik Høyer, ið sendi honum fuglar og frágreiðingar úr Føroyum.

Abstract

In this paper the authors have translated and commented sections of the book *Exoticorum libri decem* by Carolus Clusius, published in 1605. The original text in Latin is provided, as well as the translated text in Faroese. The translated sections deal with eleven species of birds and also a section on Sea beans. Clusius' source on these sections is Henrik Høyer, who sent birds and information originating in the Faroes.

Key-words:

Carolus Clusius; Henrik Høyer; Faroe Islands; sea beans; birds; translation

Inngangur

Av teimum kendu lýsingunum av Føroyum eru tvær tær elstu komnar út um somu tíð. Tann yngra er ein lýsing av Føroyum, ið ein ónevndur persónur, sum búði í Føroyum, hevur skrivað. Møguliga var hetta Gabriel Mitens sorinskrivari. Henda lýsing gjørdist ogn hjá Henrik Høyer, einum lækna í Bergen, sum doyði í 1615 ella 1616 (hereftir stytt HH). Eftir deyða hansara gjørdist henda lýsing partur av universitetsbókasavninum í Keypmannahavn, har hon varð støði undir partinum um Føroyar í verkinum Atlas Danicus eftir Resen. Hon hvarv, tá ið Keypmannahavn brendi í 1728. Henda lýsing má vera skrivað stutt eftir 1605, tí hon vísir til hvalin *Haferrytte*

(helst avgust), sum hetta ár var sæddur við Føroyar, og ið hvussu er fyri deyða HH (Resen, 1972: XXVIII-XXXIX).

Tann elsta lýsingin av føroyskum fuglum er at lesa í bók, ið var útgivin í 1605: *Exoticorum libri decem* eftir Carolus Clusius (1526-1609) (hereftir stytta CC), professara við universitetið í Leiden (Academia Lugduno-Batava). Ímillum teir sjáldsamu lutirnar, sum CC lýsir, eru fuglar og vitunýru úr Føroyum. Heimildarmaðurin hansara, skrivar CC, hevur verið hálærði vinur hansara, áðurnevndi Henrik Høyer í Bergen.

HH var í brævaskifti við CC og starvsbróður hansara Petrus Pauwius. Neyvan eru nøkur brøv til HH varðveitt og heldur ikki brøv frá HH til Pauwius, men nøkur av brøvunum frá HH til CC eru varðveitt. Tað snýr seg um fyra brøv frá 1597 dagfestum í apríl, mai, august og oktober, eitt frá 1603 dagfestum í juni og tvey frá 1604 dagfestum í mars og august (van Gelder, 2015).

Einstøk av varðveittu brøvunum geva, umframt sakligar upplýsingar, eisini nakrar persónligar upplýsingar. Í brævi HH frá apríl 1597 kann lesast, at hann hevði verið í Leiden árið fyri, og hann hevði fingið blómuleykir við heim aftur við sær (Eckblad, 1991: 145-150; Lundquist, 2005: 267-286 um HH). Vit kunnu rokna við, at á hesari ferðini hitti hann bæði Clusius og Pauwius. Í brævi HH frá oktober 1597 kann lesast, at trý ár frammanundan hevði føroyski lögmaðurin sent honum eitt vitunýra. Peder Jacobsen hevði verið lögmaður í Føroyum frá 1588. Í 1599 var hann í Bergen saman við áðurnevnda Gabriel Mitens og eisini Zacharias Thor-

modsen, ið seinni gjørdist lögmaður. Peder Jacobsen fór aftur til Føroya sama ár og doyði árið eftir. Helst tók Gabriel Mitens yvir sum heimildarmaður hjá HH í Føroyum. Áðurnevnda lýsing av Føroyum, sum hildið verður, at Mitens hevur skrivað, sæst tó ikki aftur í bókini eftir CC.

Í bókini nevnir CC fyri tað mesta HH í sambandi við Føroyar; hesi brot eru øll endurgivin í hesi grein (um ikki okkurt er dottið burturímillum). Umframt hesi brot verður HH nevndur tvær aðrar ferðir. Tað er á bls. 120 (lib. VI cap. I, Arbuscula Marina Coralloides) og 122 (lib. VI cap. V, Frutex marinus Ericæ facie; Lundquist, 2005: 282, n. 149); hvaðan HH kendi hesar vatnplantur verður tó ikki nevnt, eins og tað verður nevnt í sambandi við fuglar og vitunýru.

Áður hevur verið víst á týðningin av *Exoticorum libri decem*, ikki einans í føroyskum, men eisini í víðari høpi (eitt nú Salomonsen, 1934; Skárup, 1970). Bókin var nágreiniligasta frágreiðing um fleiri fuglasløg, m.a. súlu, lunda, skúgv og gorfugl og var fyrsta vísindaliga útgáva har havgás verður lýst. Tískil var tað nærum bara úr Føroyum, at hesi fuglasløgini gjørdust kend, hóast tey eisini vóru at finna í øðrum londum og tí vóru hesar lýsingar grundarlagið undir arbeiðinum hjá seinni granskarum. Ein avleiðing av hesum var, at fleiri av føroysku fuglanøvnunum í hesi bókini fingi festi uttanfyri Føroyar. Sum dømi kann nevnt, at Skárup (1970) hevur víst á, at nøvnini álka, skúgvur og súla eru komin í vísindalatin og at tey, umframt at verða brúkt um hesi sløgini, eisini verða brúkt um bólkar av sløgum. Alcidae er í dag vísindaliga navnið á svartfuglaættini

og Sulidae er vísindaliga navnið á súluættini. Eisini enska navnið á skúgví, ið er “skua”, kemur úr føroyskum umvegis HH og CC.

Í stórverkunum *Histoire Naturelle* (Buffon, 1749-1804), sum kom út meira enn 150 ár eftir *Exoticorum libri decem*, er lýsingin av havgás í stóran mun grundað á tað, ið HH skrivaði til CC (Salomonsen, 1934).

CC og HH eiga tískil at verða nevndir, ikki einans tá føroysk fuglafrøði verður umrødd, men eisini í søguligari umrøðu av fuglafrøði sum heild.

Føroyskir fuglar

Niðanfyri eru lýsingarnar eftir CC av føroyskum fuglum endurgivnar soleiðis, sum tær eru prentaðar í bókini *Exoticorum libri decem*, 1605. Saman við tí endurgivna er ein týðing.

Lýsingarnar eru av fyra føroyskum fuglum: *Mergus maximus Farrensis sive Arcticus* (havgás, eisini nevnd imbrimil), *Anas arctica* (lund), *Sula Hojeri* (súla), *Skua Hojeri* (skúgvur).

Tríggjar tær fyrstu lýsingarnar hevir CC grundað á fuglar, sum HH sendi Petrus Pauwius, saman við brøvum, og sum handaði tey til CC. Hann endurgevur eisini hesi brøv, men sum áður nevnt, so tykjast tey ikki at vera varðveitt.

Í brotinum um *Sula Hojeri* hevir CC eitt avrit av einum brævi, sum HH hevði sent beinleiðis til hansara (og ikki um Pauwius) í mars 1604. Hetta bræv snýr seg um ellivu føroysk fuglasløg, m.a. trý av áðurnevndu sløgum, men ikki *Skua Hojeri*, og harumframt eitt serligt undirslag í Orknoyggjum. Hetta bræv er varðveitt, og í

mun til tað brýtur avskrift CC einans frá við nøkrum fáum broytingum í stíli.

Lýsingina av *Skua Hojeri* hevir CC grundað á ein fugl og eitt bræv, sum HH hevði sent beinleiðis til hansara í desember 1604. Hetta bræv er ikki varðveitt.

CC endurgevur, umframt seg sjálfvan, eisini:

Henrik Høyer: brøv.

Plinius.

Virgilius.

Gesner, t.e. Conradi Gesneri medici Tigurini *Historiæ animalium: Historiæ Animalium Liber III. qui est de Avium natura*. Zürich 1555. Gesner (1555) nevnr enska læknan Ioannes Caius (John Caius, 1510-1573) í sambandi við *Anas arctica* og helst eisini í sambandi við *Skua Hojeri* (hann leggur nakað aftur at einum broti, har hann endurgevur Oviedo). Gesner (1555) endurgevur eisini Isidorus síðst í kapitullinum um *Skua Hojeri*. Hetta er kanska Isidore úr Sevilla (560-636).

Oviedo, t.e. Gonzalo Fernández de Oviedo y Valdes (1478-1557): *Historia general y natural de las Indias*, 1535, libro XIV.

Ein ónevnd kelda nevnr tvey fuglasløg, ið CC metir vera lunda og helsigás. Hetta er helst Gerrit de Veer (1570-1598), sum í bókini *Waerachtighe beschryvinghe van drie seylagien, ter werelt noyt soo vreemt ghehoort*, Amsterdam, 1598, greiðir frá trimum niðurlandskum rannsóknarferðunum í 1590-árunum. Hann greiðir frá helsigás og at hon nærst við *Novaja Semlja*. Eisini nevnr hann “Noordtsche Papegayen”, tó hesin fuglur er seinni mettur at vera lomviga.

Trý sløg av klombrum verða nýtt:

- () Upprunaligi høvundurin hevur hesi klombur í tekstinum.
- [] Eru um tekst, sum Clusius hevur sett í tekst eftir Høyer.
- < > Eru um tekst, sum høvundarnir (LJH og PS) hava sett inn í annan tekst.

Clusius, 1605, bls. 102 (lib. V, cap. VI)

Mergus maximus Farrensis sive Arcticus

<før. havgás ella imbrimil>

HUNC Mergum accipiebat anno à nato Christo sexcentesimo tertio supra millesimum, Cl. V. (t.e. Clarissimus Vir) Doctor Petrus Pauwius, primarius artis Medicæ publicus Professor in Academia Lugduno-Batava, missum Bergis, Norwegiæ urbe, ab eruditissimo viro Doctore Henrico Hoiero Medico Bergensi,

cui nec magnitudine parem, nec colore similem videre, nec apud aliquem Auctorem ejus historiam legere memini:

eam ob causam, operæ pretium me facturum existimabam, si ejus iconem in tabella expressam, licet non adeò feliciter ut cupivissem, & qualem ex ave resiccatâ concinnare potui, historiam hic subiicerem.

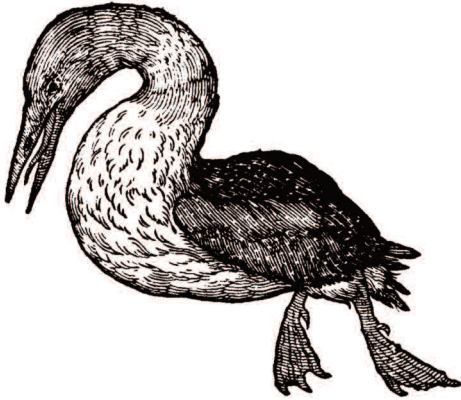
Avis autem marina est, & palmipes, Anser domestico major, aut certè magnitudine illi æqualis: nam à collo quâ parte pectori conjungitur, usque ad orrhopygium, binos pedes longa erat: corporis ambitus binorum pedum longitudinem superabat; alæ quatuordecim uncias longæ, cauda brevis, vix trium unciarum:

Henda Mergus <kavara> fekk tann víðagitni Petrus Pauwius doktari, fremstur í lækna-kynstri, professari við lærda háskúlan í Leiden, í 1603; hann var sendur úr Bergen, einum býi í Noregi, av tí hálærda Henrik Høyer doktara, lækna í Bergen.

Eg minnst ikki at hava sæð ein av somu stødd ella sama liti ei heldur at hava lisið eina lýsing eftir nakran høvund.

Tískil havi eg hildið tað vera ómakin vert at vísa eina tekning av útsjóndini, sum gaman í ikki er so væleydnað, sum eg hevði ynskt tað, saman við einari lýsing. Hana havi eg gjørt so væl, eg kundi, eftir einum turkaðum fugli.

Tað er ein sjófuglur við fitjum, størri enn ein heimagás ella minst líka stórur. Tí frá hálsinum, har hann er festur í bringuna, og til mintin var hann tvær føtur. Ummálið á kroppinum var meir enn tveir føtur. Veingirnir vóru fjúrtan tummar langir, velið stutt, knappar tríggjar tummar.

Mynd 1. *Exoticorum libri decem*, bls. 102: Høyer sendi Petrus Pauwius í Leiden eina havgás, og Clusius viðmerkir, at “Høyer skrivaði, at hesin fuglur er fingin við Føroyar, ið eru ímillum Noreg og Ísland.”

collum ferè octo uncias longum, ejus ambitus paullo major; caput breve, tres uncias latum; rostrum nigrum, mucronatum, quatuor unciarum longitudinem superabat:

lingua pænè tres uncias longa, nigra, mucronata, cartilaginea, quodammodo carinata, superiore parte qua rostri parti connexa erat, parvis dentibus introrsum recurvis utrimque prædita, mediâ autem parte asperâ (sic, men er í hvørfall):

palatum similiter quatuor exiguorum & brevium dentium introrsum spectantium ordinibus constabat, quibus escam retineret & conficeret; nam rostrum dentatum non erat:

totum corpus densis pennis tectum habebat; quæ in pectore, toto ventre, & alarum supina parte, breves & candidæ, in dorso autem alarumque prona parte, longiores & nigræ;

singulæ tamen circa extremum, geminis maculis albis insignitæ, quæ in dorsi quidem lateribus longiores, majoribus; quæ verò circa collum in medio dorso, alisque & supra

Hálsurin var næstan átta tummar langur, og ummálið eitt sindur meir. Høvdið stutt, tríggjar tummar breitt. Nevið var svart, spískt, meir enn fyra tummar langt.

Tungan var næstan tríggjar tummar long, svørt, spísk, bróskkend, næstan kjølskapað; á ovara partinum, har ið hon er fest í nevið, vóru smáar tenn, sum vóru boygdar inneftir frá báðum síðum, eftir miðjuni var hon ruffut.

Eisini gómin hevði fyra røð av smáum og stuttum tonnum, ið vóru boygdar inneftir, og við teimum kundi fuglurin halda og knasa føðina, tí sjálvt nevið hevði ongar tenn.

Tættar fjaðrar vóru um allan kroppin. Tær á bringuni, øllum búkinum og undir veingjunum vóru stuttar og hvítar; tær á bakinum og á ovaru síðu á veingjunum vóru longri og svartar.

Einstakar fjaðrar á síðuni høvdu tvinnar hvítar blettir, tær á síðuni á bakinum vóru longri og høvdu størri blettir; men runt um hálsin, mitt eftir bakinum, á veingjunum og fram-

caudam, minoribus; sic ut aliæ aliis incumbentes, invicemque tegentes ad maculas illas usque, eam ferè varietatem repræsentarent, quæ in Meleagride sive Numidica gallina conspicitur:

collum veluti torque cinctum erat è nigris pennis constante, caput etiam similibus pennis tectum; quæ tamen oculos & rostrum ambiabant, parvis maculis albis erant distinctæ: sub gutture etiam aliquot parvas pennas albas nigris permixtas habebat:

prona similiter colli pars, supra torquem illum nigrarum pennarum, ad uncia longitudinem parvis pennis nigris latera tamen alba habentibus erat ornata, quemadmodum & ea pars quæ infra torquem in pectoris lateribus:

infra podicem transversam nigrarum pennarum lineam habebat, quas albæ subsequabantur, deinde sub cauda aliæ nigræ albis maculis notatæ:

crura habebat in extremo corpore sita, paullò longiora tribus unciis, plana, nigra,

pedes quatuor uncias longos, plus quàm tres latos, nigros, tribus digitis præditos (quorum interiores tribus articulis constabant, brevioresque erant, medii quatuor, exteriores quinque) nigrâ membranâ simul connexos ad ungues usque, qui plani: singuli etiam pedes in posteriore parte paullò supra inflexionem, parvum articulum instar calcaris habebant.

Circa Farrensem insulam, quæ inter Norwagiam & Islandiam sita, captam hanc avem

an fyri velið høvdu tær minni blettir. Soleiðis kunnu tær liggja út yvir og fjala hvør aðra, til blettirnir eru eins nógvir sum á perluhønu.

Um hálsin var eins og eitt helsti av svørtum fjaðrum, og høvðið hevði eisini líkar fjaðrar. Tær um eyguni og nevið vóru sermerktar við smáum hvítum blettum. Undir øsinum hevði hann eisini smáar hvítar og svartar fjaðrar hvørt um annað.

Somuleiðis var ein partur av hálsinum, oman fyri helstið av svørtum fjaðrum, prýddur við smáum svørtum fjaðrum, ið eru ein tamma til longdar, sum tó høvdu hvítar jaðrar, eins og tann partur, sum var niðan fyri helstið á síðunum á bringuni.

Aftan fyri gatið var ein ál av svørtum fjaðrum tvørturum, aftaná komu hvítar, og síðan undir velinum aðrar svartar við hvítum blettum.

Beinini sótu allaraftast á kroppinum; tey vóru eitt sindur meir enn tríggjar tummar long, fløt (t.e. føturnir vóru ikki krøktir), svørt.

Føturnir vóru fyra tummar langir, meir enn tríggjar breiðir, svartir við trimum tóm (har tær innastu høvdu tríggjar táliðir og vóru styttri, tær mittastu høvdu fyra liðir, tær uttastu fimm); ímillum tær var svørt fitja heilt út til klørnar; tærnar vóru beinar. Á báðum fótum oman fyri bendingina var ein lítill liður eins og ein hekil.

Høyer skrivar, at hesin fuglur varð fangaður við Føroyar, ið eru ímillum Noreg og Ísland.

scribebat Hoierus, fœtum in undis educare, nec nisi procelloso mari ac circa Autumnum, Hiemisve initium, conspici, terram verò nunquam attingere, nec volantem unquam esse conspectam, adeoque nec alarum usum habere ad volandum, nec pedum ad incendendum: quo fit ut non nisi capite extet (eo referente) quando se conspiciendam præbet.

Huic non valde dissimilis videretur Mergus ille marinus, cujus meminit Gesnerus in Paralipomenis ad Historiam de Avibus pag.767. nisi illi in dorso cineraceas plumas nigris maculis conspersas tribueret.

(Gesner: MERGUS marinus Venetiis uulgò dictus mergo di mare, magnitudinem anserem sylvestrem æquat, tergo plumis tecto cinereis, cum maculis nigris inspersis: uentre candido: rostro tres digitos longo & tenui, ut amicus quidam ad nos scripsit.)

Hann elur upp ungarnar hjá sær á aldunum og er bara at síggja um heystið ella tíðliga á vetri úti á stormandi havi, men hann kemur ikki á land, og hann sæst ongantíð flúgvu (nú á døgum er tað ikki óvanligt at síggja havgás inni á føroysku firðunum), so hann kann hvørki brúka veingirnar at flúgvu við ella føturnar at ganga við; tí sæst einans hævdið (sigur Høyer).

Hesin fuglur er ikki ólíkur tí havkavara, sum Gesner nevnir á bls. 767 í Paralipomena (ískoyti) til Historia de Avibus, tó tann fuglurin hevur sambært honum øskugráar fjaðrar við spjaddum svørtum blettum.

(Gesner: Mergus marinus, sum venesiubúgv- ar kalla mergo di mare, er sum villdunna til støddar, bakið er lagt við øskugráum fjaðrum við spjaddum svørtum blettum, búkurin er hvítur, nevið er smalt, og longdin er breiddin á trimum fingrum. Hetta hevur ein vinur skrivað til okkara.)

Clusius, 1605, bls. 104-105 (lib. V, cap. X)

Anas arctica

⟨før. Lundi. Beinleiðis umsett: arktisk ont⟩

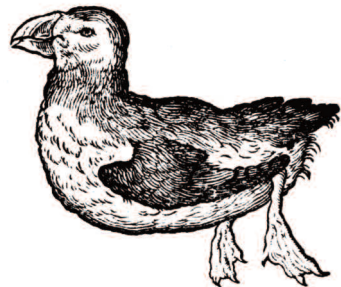
HANC avem cum Mergo illo maximo ex Norwagia accipiebat Cl. V. Doctor Petrus Pauwius, ab eruditissimo viro D. (t.e. Doctore) Henrico Hoiero, mihi sanè priùs non conspectam: illam tamen, simulatque videbam, esse arbitrabar cujus meminit Cl. V. Conradus Gesnerus in Paralipomenis ad calcem Historiæ de Avibus, à Ioanne Caio Medico Anglo sibi missæ Picæ marinæ appellatione.

Quum porrò figura ab eo exhibita, satis infelicitè, meâ opinione sit expressa pag.767. neque descriptioni, sequente paginâ propositæ, per omnia respondere videatur, non incommodè (me) facturum existimabam, si veram iconem ad avis resiccatæ formam expressam lectoris oculis subiicerem.

Tann navnframi Petrus Pauwius doktari fekk henda fuglin umframt Mergus maximus úr Noregi frá tí hálærda Henrik Høyer doktara. Eg hevði ikki sæð hann fyrr, men so skjótt eg sá hann, helt eg, at tað var tann sami, sum navnframi Conrad Gesner umrøðir í Paralipomena síðst í bókini um fuglar; hann hevði fingið hann sendandi frá enska læknanum Ioannes Caius, nevndan Pica marina (beinleiðis umsett: havskjóra).

Tá ið avmyndanin, ið hann (Gesner) vísir á síðu 767 – ikki væleydnað eftir mínari meting – ikki heilt tykist svara til lýsingina á fylgjandi síðu, havi eg ikki mett tað óhóskandi, um eg vísti eina tekning, ið vísti lesaranum veruligu útsjónina á turkaða fuglinum.

Mynd 2. *Exoticorum libri decem*, bls. 104: Clusius metti ikki mynd Gesners at vera nøktandi og gjørdi tí hesa tekningina.

MARINA autem avis hæc erat & palmipes, ex Anatum genere, tametsi rostro dissimili. Magnitudine Querquedula imitabatur, ut quæ à summo capite rostro tenuis, ad extremam caudam usque, novem unciarum longitudinem non superaret, paullò tamen crassior videbatur corpore quàm Querquedula:

densis & confertis tecta erat pennis, prorsus nigris tam in dorso quàm in pronâ parte alarum, quæ, sex uncias longæ, vix ad caudam usque pertingebant; nigræ similiter erant pennæ caudæ brevis, & vix binas uncias longæ, quæ numero septemdecim: pectoris & ventris usque ad caudam pennæ, & illæ quæ sub caudâ albæ erant: collum, quod satis breve & crassum, nigris pennis erat tectum:

caput non valdè magnum, ejus vertex rostro tenuis niger, reliqua pars capitis à rostro usque ad occiput, supra & infra oculos, alba, ea tamen quæ infernæ sive supinæ rostri parti proxima, cineracei coloris:

rostrum habebat unciam cum semisse longum, quodammodo aquilinum, & mucronatum, tenue tamen & planum: nam quâ parte capiti contiguum, sescunciam latum erat; ejus prona sive superna pars capiti proxima, callosa, pænè ut in Psittaci rostro;

subsequens, in qua rimæ pro naribus, ex fusco subcærulea, tam in superna quàm inferna rostri parte usque ad primum sulcum, tribus enim obliquis sulcis prona & supina rostri pars erat insignita;

spatium inter primum & secundum sulcum partim candicantis erat coloris, partim subrubri; reliquum etiam rostrum subrubebat,

Hesin fuglur var ein sjófuglur við fitjum, á stödd við slektina av antarfuglum, tó við øðrvísi nevi. Til stöddar var hann umleið sum ein av smáu antarfuglunum (krikkont ella teymont), so frá hævdi aftur í vel var hann ikki meir enn níggju tummar langur, men tóktist nakað trivaligari enn smáu enturnar.

Hann var lagdur við tjúkkum og tættum fjaðrum, heilt svartar á bakinum eins og oman á veingjunum, sum vóru seks tummar langar og rukku ikki heilt aftur í velið. Fjaðrarnar á tí stutta velinum vóru eisini svartar, knappar tveir tummar langar og seyrtjan í tali. Fjaðrarnar á bringuni og á búkinum aftur í velið vóru hvítar; hálsurin, ið var heldur stuttur og tjúkkur, var lagdur við svørtum fjaðrum.

Hævdið var ikki serliga stórt, skallin niður í nevið var svartur, restin av hævðinum frá nevinum aftur í nakkan oman og niðan fyri eyguni var hvítt; tað, ið var næst niðara parti av nevinum, var tó øskugrátt.

Nevið var hálvanannan tumma langt, næstan sum arnarnev, tað var spískt, men smalt og flatt, tí, har tað kom saman við hævðinum, var tað hálvan annan tumma breitt. Tann ovarí parturin av nevinum, næst hævðinum, var harður, næstan sum pappageykanev.

Næsti parturin, har rivur vóru í staðin fyri nasagluggar, var myrkabláur, bæði ovarí og niðari partur av nevinum fram til fyrstu foyru. Niðari parturin av nevinum var eyðkendur við trimum foyrum, ið gingu á skák.

Økið ímillum fyrstu og aðru foyru var lutvíst hvítligt og lutvíst reyðligt; eisini restin av nevinum var reyðligt; og ovarí partur endaði í

cujus prona pars in mucronem nonnihil aduncum desinebat, ut supina in aliquantulum simum, quo arctius claudi posset:

einum oddi, ið var nakað bogin, har tann niðari var heldur flatur, so nevið kundi latast tætt aftur.

linguam habebat rostri ferè longitudini respondentem, cartilaginosam, subflavam, mucronatam & quasi triangularem instar foliorum cyperi:

Tungan var næstan eins long og nevið; hon var bróskkend, gullig, spísk og næstan tríhyrnt eins og sevbløð.

ejus pedes in extremo ferè corpore siti, plani, tribus dumtaxat digitis membranâ simul connexis constantes, sine calcari, coloris ex flavo rubescentis; unguibus nigris:

Føturnir á honum sótu næstan heilt aftast á kroppinum, teir vóru flatir, einans tríggar tær, ið vóru festar saman við fitju, hekil var eingin, liturin var reyðgulur, klørnar svartar.

interior digitus in utroque pede tres habebat articulationes, medius quatuor, tertius qui exterior, quinque.

Innasta táin á báðum fótum hevði tríggar táliðir, mittasta fýra og tann triðja, sum var uttast, fimm.

Capta fuerat hæc avis circa Farrensem insulam, ut adscribebat Hoierus; eam ob causas (sic) Anas Farrensis nuncupari posset: sed quum illi similes ante fuerint observatæ ad fretum Nassovicum vulgo Weygatz dictum, ab iis qui in Nova Zembla fuerant, non immeritò Anatis Arcticæ appellationem obtinere posset.

Hesin fuglurin var tikin við Føroyar, sum Høyer skrivaði; tí kundi hann verið nevndur Anas Farrensis (føroysk ont), men av tí at fuglar, sum líkjast, longu vóru eygleiddir við Nassausundið, ið vanliga verður nevnt Weygatz (hetta er Jugorsundið ímillum oynna Vajgatj og Jugorskihálvoynna) kundi fuglurin kanska av røttum verið nevndur Anas Arctica (arktisk ont).

Clusius, 1605, bls. 367-368 (Auctarium) (t.e. ískoyti)

SULA HOJERI

(før. súla)

ad calcem cap.VI. lib.V. Exot.

ANNO Christi millesimo sexcentesimo quarto mittebat idem Hoierus illi ipsi Doctori Pawio aliam marinam avem colore prorsus à superiore differentem, non minùs tamen quàm illa magnam, & pænè ejusdem formæ, nisi quòd hujus alarum remiges pennæ, paullò longiores mihi visæ, ut etiam aliquot in cauda pennæ:

sic ut dubium me facerent, interne mergos reponere deberem, an in Larorum sive Gaviarum classe habere. Poterit tamen benevolus Lector utri velit classi adscribere. Eam verò sic describebam.

Ab imo collo ad ouropygium usque ductâ per dorsum mensurâ, pedem Romanum longa erat; à capitis vertice ad dorsum usque, uncias undecim, colli ambitus totidem crassus erat, rostri, quod valde mucronatum & firmum habebat, longitudo, unciaë quinque cum semisse: rostri pars crassior, & quæ circa oculos, nigra erat:

corporis ambitus viginti quatuor uncias, hoc est, binos pedes Romanos explebat, alæ plus quàm pedem longæ, caudæ verò longiores pennæ septem unciarum longitudinem non superabant;

crura satis tenuia & infirma habebat, eaque binis unciis non longiora, & nigri prorsus

Í 1604 sendi hesin sami Høyer til Pauvius doktara ein annan sjófugl, sum var heilt øðrvísi á liti enn tann fyrri (havgásin), men hann var ikki minni, og skapið var á leið tað sama, tó flogfjaðrarnar tykjast mær longri, eins og nakrar av velfjaðrunum.

Hetta fekk meg at ivast í, um eg skuldi seta hann ímillum kavarárnar, ella í mása- ella lómabólkin. Tann góði lesarin kann tó flokka, sum hann vil, men eg lýsti hann soleiðis:

Frá niðast á hálsinum til mintin, mátað eftir bakinum, var hann ein rómverskan fót til longdar, frá skalla og niður á bakið ellivu tummar, ummálið á hálsinum var tað sama. Nevið var sera spískt og sterkt, longdin á tí var 5½ tumma. Ein partur av nevinum var tjúkkari, og um eyguni var hann svartur.

Í ummáli var kroppurin 24 tummar, tveir rómverskar fótur. Veingirnir vóru meir enn ein fót langir; tær longstu velfjaðrarnar vóru ikki meir enn sjev tummar til longdar.

Beinini vóru heldur kløn og veik, tey vóru ikki meir enn tveir tummar long, og tey vóru

coloris ut etiam pedes, qui valde lati, quatuor digitis constantes, quorum exterior & illi proximus (qui longissimi) tribus articulationibus constabant, tertius duabus, minimus unâ, singuli parvo ungue præditi præter secundum, cujus unguis paullo latior, & altero latere serratus, omnes autem nigrâ membranâ simul connexi:

longiores porrò & remiges alarum pennæ totæ nigræ, ut etiam tres illæ quæ in caudâ superiores & longiores, mediumque caudæ locum occupantes: reliquum corpus albæ pennæ tegebant; quæ tamen in dorso, nonnihil subflavescebant, tamquam luto aut pulvere conspersæ fuissent.

Ceterùm eam avem in insulis Farris captam & Sulam vocari scribebat ad me tum temporis ipse Hoierus; illasque insulas varias alias aves alere addebat, quarum nomina subiiciebat, atque propediem aliquot expectare; quas ubi acceperit, ad nos missurus sit.

Operæ pretium igitur me facturum existimavi, si partem epistolæ quæ de præcipuis avibus in Farris insulis reperiri solitis agit, hîc subiicerem.

heilt svørt. Føturnir tað sama, teir vóru sera breiðir við fýra tóm. Av teimum hevði tann uttasta og tann næstuttasta (tær tvær longstu) tríggjar táliðir, tann triðja tveir, tann minsta ein, hvør av teimum hevði eina lítla klógv, uttan onnur tá, hvørs klógv var eitt sindur breiðari og sagkend á aðrari síðuni. Allar tærnar vóru bundnar saman við svørtum fitjum.

Tær longstu flogfjaðrarnar vóru allar svartar, eins og tær tríggjar ovastu og longstu vel-fjaðrarnar, sum vóru mitt í velinum. Restin av kroppinum var løgd við hvítum fjaðrum; á bakinum vóru tær tó gulligar, sum um tær høvdu verið stroyddar við leiri ella dusti.

Annars fekk eg tá eitt bræv frá Høyer, har hann skrivaði, at fuglurin var tikin í Føroyum og kallast Sula. Hann legði afturat, at har í oyggjunum eru ymsir aðrir fuglar, hvørs nøvn hann nevndi, og at hann væntaði nakrar skjótt; tá hann fær teir, sendir hann okkum teir.

Eg helt tað tí vera ómakin vert at endurgeva ein part av hansara (Høyers) skrivi um teir mest týðandi fuglarnar, sum vanliga finnast í Føroyum.

⟨Niðanfyri hefur Clusius latið prentað tað áðurnevnda brævið, sum Høyer sendi honum í mars 1604; brævið er avmyndað í Frøði 20, 2015, bls. 26.

Samanborið við bræv Høyers sæst, at Clusius hefur broytt onkrar smálutir; víst verður ikki á teir niðanfyri.)

FARRÆ insulæ, vulgo Ferroyer, nomen à plum-arum copia adeptæ videntur, quippe quæ felices admodum in avium fœtura, quarum præcipuas sub certis classibus hic recensere libet, easque omnes palmipedes.

PRIMO quidem ordine tres illas species, Lundas, Alcas, Lomwias, uti vocant, quæ & multitudine suâ & plumæ usu reliquis omnibus harum insularum avibus anteferuntur.

LUNDA, est minor illa, quam superiore Autumno miseram rostro rubente & latiusculo, pectus candida, nigra tergum & alas, pedes rubra, mole corporis Anate inferior [ea est quam cap.x.lib.v. Exoticorum Anatis arcticæ appellatione insignivi.]

Nidificat in præcipitibus celsarum rupium cavernis: ova edit gallinacis cùm colore tùm magnitudine paria: sub Autumnum quò abeat ignotum: revertitur primo vere. (+ nihil commune habere cum Halcyone res ipsa loquitur Høyer, om. Clusius)

HAC aliquanto major est ALKA, rostro lato & nigro, itemque corpore, nisi quòd sub pectore & in extremis alis albicat; pedes nigri; caput denique fuscum, nisi linea alba ab utroque oculo ad rostri partem proximam duceretur.

Føroyar, vanligu nevndar Ferroyer, tykjast hava fingið sítt navn frá teimum mongu fjaðrunum, ið eru sera hepnar til bølgingina hjá fuglunum. Teir mest týðandi fuglarnir verða her gjøgnumgingnir eftir teimum bólum, ið teir hoyra til; allir hava ftjuføtur.

Til tann fyrsta bólkin hoyra trý sløg, lundar, álkur og lomvigar, sum teir nevast. Í mongd og hvussu teir brúka dúnið, skara teir fram um allar aðrar fuglar í hesum oyggjum.

LUNDIN er minni enn tann, sum eg ⟨Høyer⟩ síðsta heyst ⟨1603⟩ sendi ⟨Pauwius⟩. Nevið er reyðligt og heldur breitt, bringan er hvít, svart bak og veingir, føtur reyðir, minni kropp enn ont [tann sum eg ⟨Clusius⟩ í Exotica bók V kap. X gav navnið Anas Arctica ⟨sí omanfyri⟩.]

Hann ger sær reiður í holum, í brøttum kletti og verpur egg, sum líkjast hønareggjum í liti og stødd. Um heystið hvørvur hann, men vit vita ikki hvagar, hann kemur aftur tíðliga á vári. (+ hefur einki í felag við Halcyon, sum Høyer nevnið, lopið um av Clusius)

Nakað størri enn lundin er ÁLKAN. Nevið er breitt og svart, kroppurin tað sama, undantikið at hon undir bringuni og uttast á veingjunum er hvítlig. Føturnir svartir; høvdið er myrkt, tó gongur ein hvít linja frá báðum eygum til partin, sum er næst við nevið.

Nidificat in editissimis scopulis ut Lunda, magnitudine æquans minorem gallinam: ova ejus maculata ex albo & nigro.

GRANDIOR illà LOMVIA est. Ejus corpus totum nigrum excepto pectore, quod albet, pedes nigri, rostrum nigrum, oblongum, acutumque: ova in editioribus (rættað frá æ-) scopulorum marginibus excludit, cyanei quidem coloris, sed lineamentis undique diversorum colorum mirè variegata ac veluti picta.

IN Altero ordine collocare placet duas diversas species quæ terram numquam ingrediuntur, utique pedibus ad incedendum inutilibus præditæ, mole corporis Anserem minorem æquantes.

PRIOR, Ildbrimel esto, major scilicet ex illis duabus quas superiore Autumno misi, quamque insulanos pro Halcyone habere dixi, hac sine dubio ratione inductos, quòd Halcyonis more fætum in undis marinis producere nescio à quibus acceperint: quamquam ego minimè pro Halcyone reputem, (ut/et nec illam alteram, quam Tibi proximè ad Halcyonem accedere visum Høyer, om. Clusius), longè enim dissentit descriptio Plinii.

(Plinius lýsir Halcyon soleiðis: “ipsa auis paulo amplior passere, colore cyanea et parte inferiore tantum purpurea, candidis admixta pinnis collo, gracili ac procero rostro” (Naturalis Historia 10.89).

Tað er: “Tann fuglurin er eitt sindur størri enn ein spurvur, hann er myrkabláur og á undirsíðuni purpurreyður, blandað við hvítum fjaðrum á hálsinum. Nevið er smalt og spískt.”

Her vísir Plinius helst til kyrrfugl *Alcedo atthis.*)

Reiðrið ger hon í hægstu klettum eins og lundi. Til støddar er hon sum ein minni høna. Eggið undan henni hefur hvítar og svartar blettir.

Størri er LOMVIAN. Allur kroppurin er svartur, undantikið bringan, sum er hvít. Føturnir eru svartir. Nevið er svart, avlangt og spískt. Eggin verða klakt á høgu bjargarókunum. Tey eru myrkablá, men eru sprøklut eins og mál- að við strikum í ymsum litum.

Til annan bólkin telji eg tvey ymisk sløg, sum ongantíð koma upp á land, tí teirra føtur kunnu ikki brúkast til gongd; til kropp eru tey sum ein minni gás.

Tann fyrsti skal vera ILDBRIMEL, tann størsti av teimum báðum, sum eg (Høyer) sendi síðsta heyst (til Pauwius) og, sum eg segði, at íbúgvarnir meintu var Halcyon, uttan iva tí teir hava hoyrt, hvaðan veit eg ikki, at hann, eins og Halcyon, verpur á havsins aldum; tó eg rokni hann ikki fyri at vera Halcyon, tí Plinius lýsir hann heilt øðrvísi.

Caput ejus fuscum, sub collo circulus albus: pectus item candidum, tergum & alæ (alæ Høyer, ala Clusius) nigricant; maculata passim punctis albis, pedes nigri. [ea esse videtur Mergus Farrensis maximus cap.vi.lib.v. Exoticorum descriptus.]

ALTERA Goirfugel, *colore corporis Alkæ non absimilis, tametsi corpore longè major: rostrum ei latum admodum & incurvum; caput oblongum atque nigrum, oculorum margines candido circulo tinguntur:*

pedes nigri, quorum nullus ad incedendum usus, sed nec alarum quas admodum exiles habet. Etenim nec incedere, nec volare unquam visa est utraque.

Rarissimè autem hæc, & non nisi peculiaribus quibusdam annis visitur: nec ubi fœturæ operam det, ulli hominum exploratum.

Utramque hanc speciem in Mergis ego numeraverim.

TERTIA classe constituo tres species formâ discrepantes, at hoc genio valde affines, quòd tempestatum prænuntia, & in alto tantùm Oceano versantur.

HARUM quæ magnitudine anteit, gallinam mediocrem magnitudine, formâ falconem utcumque æquat, vulgò Haffhest, hoc est, equus marinus non convenienter appellatur:

cinericio est undique colore, maculis albis passim interstincta, rostro incurvo veluti falconis, sed breviori.

Høvdið er myrkt, undir hálsinum hefur hann ein hvítan ring. Bringan er eisini hvít, bak og veingir eru svartir, við hvítum blettum, fœturnir eru svartir. [Hetta tykist vera tann sami Mergus Farrensis maximus, sum er lýstur í Exotica bók V kap. VI (sí omanfyri)]

Tann næsti er GOIRFUGEL. Kropslitirnir ikki ólíkir álku, tó kroppurin er nógv størri. Nevið er sera breitt og bogið, høvdið er avlangt og svart, um eyguni er ein hvítur ringur.

Føturnir eru svartir; teir kunnu ikki brúkast til gongd, teir sera klønu veingirnir kunnu heldur ikki brúkast. Hvørgin (Ildbrimel og Goirfugel) er sæddur til gongu ella á flogi.

Hesin (Goirfugel) sæst sjáldan og vitjar bara serstök ár. Hvar hann verpur, hefur einki menniskja kannað.

Bæði hesi sløgini (Ildbrimel og Goirfugel) telji eg (Høyer) upp í Mergis (kavarabólkin).

Triði bólkur fevnir um trý sløg, ið eru sera ymisk av útsjón, men sum hava tað í felag, at tey øll boða frá óveðri og einans eru á djúpum havi.

Tann størsti av hesum er til støddar sum ein minni høna og av útsjón nakað sum ein falkur. Hann kallast vanligi HAFFHEST, tað er havhestur, eitt ikki hóskaandi heiti (samanber við hestin Pegasus niðanfyri).

Allastaðni er hann gráur, við spjaddum hvítum blettum; nevið er bogið eins og á falki, men styttri.

*Ad ejus, quemadmodum & duarum insequen-
tium conspectum, exhorrescere piscatores, &
littora legere, quâ possunt celeritate, solent,
certi tempestatem in propinquo esse noxiam.*

ALTERA Stormfinck (sic Clusius; Høyer: storm-
fincka, sí niðanfyrri), *passere paulò major, tota
& hæc grisea est, sine maculis, rostro exili ad-
modum, Pegasus præ superiore rectius dix-
eris;*

*siquidem super ipsos fluctus incredibili pedum
velocitate transcurrere, ac nimbi instar ferri
non sine admiratione videas: ut transferri ad
hanc verè possit, quod de Camilla nimis
hyperbolicè Virgilius:*

Illa vel intactæ segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas:
Vel mare per medium fluctu suspensa
tument
Ferret iter, celeres nec tingeret æquore
plantas.

*Catervatim hæc si navigantibus appropin-
quet, deponenda esse subitò vela, intelligentes
norunt.*

(Clusius setur her hesa tilvísing til Oviedo:)
Videtur hæc affinitatem quandam habere
cum ea, cuius Oviedus lib. XIV. Naturalis &
Generalis Indiarum Historiæ sub initium cap.
I. meminit, & Patines à nautis appellari scribit:
certè eadem in volando velocitas, etiam
tempestatibus concitato mari, ut per
summos fluctus celeri cursu ferri quispiam
arbitrari possit.

Hesin, eins og teir tveir næstu, ræða fiski-
menn, tá ið teir síggja hann. Teir sækja land,
so skjótt teir kunnu, sannfórir um, at ódn-
arveður er í nánd.

Tann næsti, STORMFINCK (drunnhvíti ella hav-
tyrðil), er lítið størri enn spurvur og eisini
hann er gráur allastaðni, men uttan blettir.
Nevið er sera klænt. Hann kann, betur enn
áðurnevndi, nevast Pegasus.

Hann sæst ferðast yvir bylgjurnar við einari
ótrúligari ferð eins og skýggini, so at tú ikki
kanst síggja hann uttan at verða hugtikin. Tí
kann av røttum flytast yvir á hann, tað sum
Virgil, í so avgjörður, yrkti um Camillu:

*Yvir tey spírandi korn kundi hon flogið
uttan at nortið eitt strá ella bent eitt
óbúgvíð aks,
hon kundi runnið á illveðursbylgjum
uttan at væta kvika fótin á aldukambi.*

(Eneasarkvæði 7, 808-811; týðing: LJH)

Um ein flokkur av hesum fugli nærkast ein-
um báti, so vita teir kønu, at seglini skulu rep-
ast beinanvegin.

(Clusius setur her hesa tilvísing til Oviedo:)
Hesin (fuglur) tykist hava eitt ávíst samband
við tann, sum Oviedo nevni í sínari *Historia
general y natural de las Indias*, bók XIV, kap.
I, byrjanin og, sum hann skrivur nevna sjó-
menn hann Patines: *hann flýgur ið hvussu er
eins skjótt, eisini tá ið sjógvurin er óslættur
av illveðri, ígjøgnum størstu aldurnar tykist
hann renna so skjótt, sum nakar kann
ímynda sær.* (Patines merkir eisini "skoytur".)

TERTIA species Barufiard magnitudine passeri par, sub pectore candicans, in alis, dorsoque & collo nigricans, rostro item nigro & latiore nonnihil, pedibus rubris: natando velocissimam hæc se præstat, quantum Stormfinka (sic Clusius; Høyer: stormfincka eins og omanfyri) discurrendo.

Hæ tres species ubi fætum proferant, nescitur. Proin meâ quidem opinione, ad Halcyonis descriptionem inter omnes quas enumeravimus proximius accedere videntur, quamquam colore ad Plinii descriptionem prorsus non quadrent.

QUARTUM locum Skuæ tribuo, quæ avis aquilino generi videtur adnumeranda, siquidem & corporis mole & rapacitate illis respondet: rostrum habet curvum, sed non admodum latum, pennas corpus tegentes griseas, solâ alarum extremitate albicante; pedes item griseos.

Fætum negligenter in apertis campis producit ex ovis griseis, grandioribus anatinis similibus, quæ exilibus nigris maculis notata sunt. Piscibus vescitur, sed & prædam in omne genus auium infensissimè exercet.

QUINTO ordine describendæ veniunt duæ diversæ anserum species, quarum

Prior, Helsingegaas, caput & collum habet nigrum circulo albo cinctum, pectus album, alas griseas, tergum cyanei coloris, pedes rubros; & magnitudine anati respondet.

Alterâ species, Brandgaas, ansere silvestri paulò minor; caput illi griseum, collum rubro circulo cinctum, pectus griseum, alæ similiter & collum, pedes rubri.

Tað triðja slagið er BARUFIARD (fulkubbi). Hesiin fuglur er á stödd við ein spurv. Hann er hvítur undir bringuni, men svartur á veingjunum, bakinum og hálsinum. Nevið er eisini svart og rættiliga breitt. Føturnir eru reyðir. Hann svimur eins skjótt, sum stormfinck flytur seg.

Hvar hesi trý slög bera sítt avkom fram, er ekki kent. Í mínari meining (Høyer), eru hesir, av teimum fuglum, ið her eru nevndir, teir, ið liggja tættast upp at Halcyon, hóast teir í liti als ekki hóska til lýsing Pliniusar.

Eg leggi SKUA til ein fjórða ból. Ein fuglur, ið tykist skula roknast ímillum rovfuglar, tí hann svarar til teir í kropstödd og ránfýsni. Nevið er bogið, men ekki sera breitt, fjaðrararnar, ið fjala kroppin, eru gráar, einast uttast eru tær hvítar. Eisini føturnir eru gráir.

Gáloysin klekir hann eggini á opnum lendi. Tey minna um størri antaregg, sum hava svartar blettir. Hann livir av fiski, men veiðir eisini altráur øll onnur slög av fugli.

Til ein fimta ból hoyra tvey ymisk slög av gásam. Fyrra slagið er HELSINGEGAAS (helsingás). Høvdið og hálsurin eru svørt, men við einum hvítum ringi runt um, bringan er hvít, veingirnir gráir, bakið myrkablátt, føturnir reyðir, og hon er á stödd við dunnu.

Annað slagið, BRANDGAAS, er nakað minni enn grágás, høvdið er grátt, hálsurin við einum reyðum ringi runt um, bringan er grá, veingir og hálsur tað sama, føturnir reyðir.

HÆ species rarissimè in Farris conspiciuntur, neque istic fœtificant: unde autem veniant, & quò migrent, nemini cognitum. Superstitio autem ex longâ experientiâ nata est, hæ ubi apparuerint, mutationem magistratus immi- nere. Aliàs silvestrium anserum satis hic quo- que magna copia.

HACTENVS de præcipuis avibus quæ Farris insulis familiares. Nunc pauca de aviculis quas in arboribus Orcadum nasci proditum est.

Claiks sive Claikgees Scotis, Bernacles (Barnacles Høyer) Anglis, Rodgees Hietlandis, avis est per autumnum hiememque dumtaxat conspicua, formâ anati vicina. Hujus natalia cùm ignorentur, factum ut vulgus primum ejus protoplasma sive rudimentum censuerit esse testas quasdam albicantes, adnatas (= agnatas) truncis sive fragmentis ligneis, quæ maris fluctibus in arenam littúsve propelli híc solent, ubi ligna aliàs non crescunt, & formam aviculæ istius quodammodo æmulantur. Vivam tamen & omnibus modis absolutam avem ex massa illa testacea evasisse aut prodiisse, nemo est inventus, qui se vidisse asserere fuerit ausus. Hactenus Hoierus.

(Navnið brandgás er greitt, men lýsingin við reyðum fótum og reyðum ringi um bringuna minnir meira um kápureyða ont *Tadorna tadorna*)

Hesi tvey sløg síggjast sjáldan í Føroyum, og tey fáa ikki avkom har. Eingin veit, hvaðan tey koma ella hvagar tey ferðast. Eftir drúgvvar royndir er tann pátrúgv íkomin, at har tær vísa seg, bera tær boð um nýtt yvirvald. Eisini eru tað nógvar grágæs her.

So mikið um teir týðningarmestu fuglarnar, ið eru kendir í Føroyum. Nú nakað um teir smáfuglar, sum haldast at klekjast í trønum í Orknoyggjum.

CLAIKS ella CLAIKGEES á skotskum, BERNACLES á enskum, RODGEES á hjaltlenskum (omanfyri nevnir CC helsigás og brandgás. Sløgini bæði líkjast. *Claiks* og *Bernacles* eru nøvn á brandgás, og *Rodgees* er navn á helsigás). Tað er ein fuglur, ið einans sæst um heystið og veturin. Av útsjónd næst dunnu. Um klekingina er einki kent, og tí hava fólk hildið, at frumskapið ella upprunin var nakrar hvítar skeljar, sum eru festar í viðarbular ella viðarkubbar, sum plaga at reka upp á sandstrendurnar úr havsins aldum, har tað annars ikki vaksa trø, men sum onkursvegna minna um útsjónina á hesum fugli. (Talan er um skelmaðk (Arthropoda: Lepas). Hetta liðadýr hevur ein myrkan part, sum kann vera meir enn eina sponn til longdar, umframt eina ljósa skel, sum kann vera upp til 5 cm. Nógvur skelmaðkur kann sita á rekaviði). Tó eingin er funnin, sum torir at halda fast við, at hann hevur sæð fugl, ið er komin livandi úr hesum tigelsteinstilfari. So mikið frá Høyer.

(Clusius hefur ekki tikið tær síðstu reglurnar av brævi Høyers við:)

Testam unam atque alteram mihi à Hietlando nobili donatam misissem. Sed repperire hac vice non poteram quòd sæviente nuper apud nos Vulcano omnis mea supellex convasata & in loca subterranea translata necdum in ordinem à me redacta sit (sic). Mittam autem quamprimùm repperero, si quid aliàs occurret.

Iterum Vale.

*Nobili & præclarissimo
Viro, Dr. Carolo Clusio
Atrebat, Botanico
Principi rerumque Natu-
ralium scrutatori,
solertissimo amico
honorando.
Leidam*

Eg hevði havt sent nakrar skeljar, sum eg havi fingið av einum hjaltlendskum aðalsmanni, men eg kundi ekki finna tær nú, tí Vulcanus gjörði um seg her hjá okkum herfyri (eldur hefur verið í, men hefur ekki verið somikið stórur, at hann er nevndur í *Bergens Beskrivelse* (Holberg, 1737)), og eg goymdi alt mítt innbúgv av vegnum og fjaldi tað í einum kjallara, og eg havi enn ekki tikið tað fram aftur. Men eg skal senda tær so skjótt, eg finni tær, um okkurt annað hendir. Enn einaferð, farvæl.

(Tað, sum her kemur, hefur Høyer ekki skrivað, men Clusius:)

AVICULÆ porrò non sunt quas in Orcadum arboribus mari vicinis nasci vulgo putant, & Bernacles sive Rodgans appellant, sed aves anate ferâ non minores, ut ego (t.e. Clusius) aliquoties vidi, imò ipsarum carnem etiam gustavi. Meras autem esse fabulas quæcumque de earum natalibus hactenus fuère tradita, à Batavis qui ante paucos annos ad Novam Zemlam navigârunt, & fretum Nassovicum, vulgo Weygaz appellatum, superârunt, est deprehensum: eas etenim aves in aliquot scopulis incubantes suis ovis observârunt, quarum nonnullas, & multa illarum ova in navim retulerunt, quibus famem propul-sârunt.

Teir fuglar, sum fólk nevna Bernacles ella Rodgans, og sum tey meina verða føddar í trøum í Orknoyggjum, sum vaksa við sjógvin, eru tó ekki smáfuglar, men fuglar, sum ekki eru minni enn villdunnur. Tað havi eg (Clusius) ofta sæð sjálvur, ja, eg havi enntá etið av teirra kjøti. Tað, sum higartil er sagt um teirra uppruna, er heilaspuni. Hetta er ávíst av niðurlendingum, sum fyri fáum árum síðan sigldu til Novaja Semlja og ígjøgnum Nassausundið, ið vanligi verður nevnt Weygatz (hetta er Jugorsundið ímillum oynna Vajgatj og Jugorskihálvoynna, sí omanfyri um lunda). Teir sóu júst hesar fuglar bøla sínum eggjum á nøkrum klettum, og teir tóku fleiri av fuglunum og nógv av eggjum teirra aftur til skipið, og við teimum sluppu teir av við svongdina.

⟨Um hesar fuglar hevði Høyer skrivað í sínum brævi til Clusius frá juni 1603:⟩

Úr brævi frá Høyer, juni 1603

Missurus sum brevi plura cum Pawio tum Tibi. Inprimis de avibus istis quas in arboribus in Hietlandia vel Orcadibus nasci quidam scriptores prodigiosè prodiderunt, proximis litteris, si ita cupis, disseram, instructus jam solidè à nobili quodam doctoque juveni Hietlando qui superiori hyeme nobis convixit, et demonstrabo rem ad oculum: habeo enim testas apud me in quibus nasci eiusmodi aves creditæ sunt: quas proximis quoque jungam si placet. Jam enim nec vacabat nec licebat, quòd ruri essem ⟨?⟩ cum hæc scriberem.

Eg skal skjótt senda bæði Pauvius og tær meiri. Serstakliga teir fuglar, sum nakrir høvundar (t.d. Gerald of Wales uml. 1188 í Topographia Hiberiae (Bernström, 1960; White, 1945)) hava sagt verða foddar í trøum í Hjaltlandi og í Orknoyggjum, skal eg skriva um í mínum næsta brævi, um tú ynskir tað. Eg eri longu væl kunnaður av einum ungum lærdum hjaltlenskum aðalsmanni, sum var hjá okkum síðsta vetur (Hetta hevur helst verið Gilbert Mowat úr Garth, foddur í 1579. Mowat-ættin hevði tætt samband við Norégi), og eg kann leggja eitt sjónligt prógv fram. Eg havi her hjá mær nakrar skeljar, sum hildið verður, at tílíkir fuglar hava sín uppruna í. Eg sendi tær við, um tú ynskir tað. Í lötuni havi eg hvørki tíð ella móguleika til tess, tí eg eri úti á bygd, meðan eg skrivi hetta.

Clusius, 1605, bls. 369-370 (Auctarium)

{Tað stendur 367 í staðin fyri 369 av eini misprenting}

SKVA HOIERI

{fær. skúgvur}

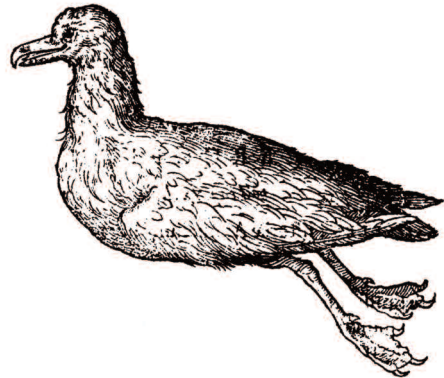
CETERVM sub extremum Decembrem ejusdem anni, videlicet millesimi sexcentesimali quarti, ab eodem Hoiero skuam avem accipiebam, cujus in Farrensiū avium Quarta classe meminerat epistolâ Martio præcedente exarata: & quia nonnullas notas ab iis quas ipse ponebat variare conspiciebam, illius brevem historiam cum ejus icone in tabella expressa, in hoc Auctario Lectoris oculis subiicere volui.

Mynd 3. *Exoticorum libri decem, Auctarium, bls. 369:* Tekning eftir CC av einum skúgví, sum Høyer sendi honum í 1604.

ERAT autem grandioris alicujus Gaviæ magnitudine, ab imo videlicet collo ad ouropygium usque novem uncias longa: corporis ambitus ductâ sub alis mensurâ, uncias sedecim crassus: collum à summo capitis vertice ad tergum usque septem uncias longum:

caput non valde magnum, nec rostrum planum, at potiùs longiusculum & angustum, capitis proximâ parte scabrum, extimâ verò læve, nigrum, & curvum instar ferè rapacium avium

Síðst í desember síðsta ár (1604) fekk eg frá sama Høyer sendan ein skua, sum hann í mars sama ár hevði roknað upp í tann fjórða bólkin av føroyskum fuglum. Tá eg sá, at fleiri av eyðkennunum hjá honum viku frá teimum, sum hann sjálvur hevði uppgivið, havi eg í hesum ískoyti ætlað at leggja fram eina stutta lýsing av honum fyri lesaranum saman við eini tekning av útsjónini.

Til støddar var hann sum ein heldur stórir lómur; frá niðast á hálsinum til mintin var hann nevnliga níggju tummar langur. Um málið á kroppinum, mált undir veingjunum, var sekstan tummar. Hálsurin, máldur frá skalla og niður á bakið, var sjev tummar langur.

Høvdið var ikki serliga stórt, og nevið var ikki flatt, men heldur avlangt og smalt, næst høvðinum var tað óslætt, men longst burtur var tað slætt, svart og bogið eins og á rovfugl-

aut Gaviarum, binarum unciarum longitudinem non excedebat:

alæ septemdecim pænè unciarum longitudinem explebant, & paullulum extremam caudam superabant: quatuor majores alarum pennæ remiges nigræ, non albæ in extremitate, ut Hoierus adscripserat, nisi fortè similem notam in aliis ejus generis avibus conspexerit:

à tubo verò ad mediam usque pennarum longitudinem, illas candidas reperiẽbam, quemadmodum etiam majores & supernas tres caudæ pennas, quâ ouropygio inferebantur, reliquâ parte nigrâ, non secus ad alarum extrema:

ad ceteras verò pennas corpus tegentes quod attinet, cineracei ex nigro erant coloris, niger tamen exuperabat (= exsuperabat), & Haliaëti vel Milvi pennas valdè æmulabantur:

crura in extima fere corporis parte collocata habebat, ut pleræque aves aquaticæ, supraque genu valde erant brevia, à genu deinde ad pedem usque, pænè tres uncias longa:

pedes plani, tribus digitis præditi & brevi calcari: interior digitus, qui brevior, binis articulis constabat; medius, qui longissimus, tribus; medio longitudine proximus, quatuor; calcar, unicum articulum habebat: omnes autem digiti in parvos ungues curvos desinebant, & nigrâ membranâ sive cartilagine connexi erant ad ungues usque.

um ella lómum, tað var ikki meir enn tveir tummar til longdar.

Veingirnir vóru næstan seytjan tummar langir og stungu út um tær longstu velfjaðrarnar. Tær fyra størstu handfjaðrarnar vóru svartar, ikki hvítar uttast, sum Høyer hevði skrivað, uttan so, at hann sá eitt hvørt tilíkt á øðrum fuglum av sama slag.

Frá posanum til miðjuna á fjøðrini staðfesti eg, at tær vóru hvítar, eins og tær tríggjar størstu og ovastu velfjaðrarnar, sum sótu fastar í mintinum, meðan restin var svørt og ikki øðrvísi enn tað ytsta á veingjunum.

Viðvíkjandi restini av fjaðrunum, sum fjala kroppin, so var liturin á teimum svartur til øskugráur, tó mest svartur; tískil mintu tær um fjaðrarnar á havørn ella gleðu.

Beinini vóru næstan allaraftast á kroppinum, eins og á flestu sjófuglum, og oman fyri knæið (t.e. fótliðin (Hansen og Olsen, 2014)) vóru tey sera stutt, men frá knænum til føturnar (tærnar) vóru tey næstan tríggjar tummar til longdar.

Føturnir vóru flatir, tað vóru tríggjar tær og ein stuttur hekil; tann innasta táin, sum var stytst, hevði tveir táliðir; tann mittasta, sum var tann longsta, hevði tríggjar; tann næst-longsta fyra; hekilin hevði ein lið. Allar tærnar endaðu í smáum krøktum klóm, og tær vóru festar saman við svørtum fitjum ella bróski út til klørnar.

PORRÒ quum hæc avis ex Hoieri relatione perinde grassetur in omne genus avicularum, ac in pisces, parum abest quin mihi persuadeam, illam esse, aut certè ei persimilem quam Consalvus Oviedus Historiæ Indiæ Occidentalis lib. XIV. cap. VIII. describit, unicâ notâ exceptâ (si quidem vera sunt quæ scribit) nam hæc utrumque pedem planum habet, ejusdemque formæ: ille autem sinistrum dumtaxat pedem planum suæ tribuit, alterum verò facit vulturis aut aquilæ pedi similem. Sed forsitan Lectori non erit ingratum, si caput illud in Latinum sermonem convertam (Hispanico enim sermone scripsit) & hic subiiciam.

Tá ið nú hesin fuglur, sambært lýsing Høyers, leggur eftir smáfuglum av øllum slögum og eftir fiski, eri eg ikki langt frá at vera sannførdur um, at hetta er tann sami, ella ið hvussu er ein, ið minnir sera nógv um tann, sum Gonzalo de Oviedo lýsir í síni Historia general y natural de las Indias, bók XIV kap. VIII, ein viðmerking undantikin (um tað, sum hann skrivar, er rætt), tí báðir føturnir (á fugli Høyers) eru flatir og eins, men hann (Oviedo) letur einans vinstra fótin vera flatan, og hin letur hann líkjast fótinum á einum gammi ella ørn. Men kanska lesarin ikki hevði verið ótakksamur, um eg týði hansara kapittul til latín (tí hann skrivaði á sponskum) og leggi týðingina fram her.

(Endurgevingin niðanfyri tykist heldur vera bók XIV kap. X)

SÆPE, inquit, conspiciuntur in hac insula Hayti, sive Hispaniola, tum ea quæ à D. Ioanne nomen accepit (”tum ea quæ à D. Ioanne nomen accepit” hevur Clusius lagt afturat), atque in aliis huic Indiæ adscriptis, aves meà (sic) opinione valde mirabiles, dubiæque naturæ, quia tam supra terram, quàm in mari & fluminibus prædari & vivere possunt:

Ofta, sigur hann (Oviedo), at tað síggjast, bæði í oynni Haiti (eisini nevnd Hispaniola) – tann fuglurin, sum dr. Ioannes (Caius) gav navn – og á øðrum oyggjum, sum hoyra til hetta India (Vesturindia), fuglar, sum í mínari (Oviedo) meting eru sera merkisverdir, tí teir kunnu veiða og liva á landi, á sjógv og í áum. (Ioannes Caius doktari er nevndur omanfyri í sambandi við *Anas arctica*.)

sunt autem corporis mole tam grandes, quàm magnus Larus sive Gavia, pennásque habent illi ferè similes, mixti videlicet coloris ex albo & fusco; rostrum etiam simile, sed magis mucronatum:

Á kroppi eru teir eins stórir og ein stórur mási ella lómur, og fjaðrarnar líkjast nógv teirra, tessvegna at liturin er blandaður hvítt og myrkt. Eisini nevið líkist, men er tó spískari.

pedes verò habent diversi generis, sinistrum quidem planum, anatum, anserum aut aliarum avium in mari degentium instar, dextrum verò curvum & ad captandam prædam

Men føtur teirra eru av ymsum slag, tí tann vinstri er flatur eins og á dunnum, gásam ella øðrum sjófuglum, men tann høgri er krókutur og hósakar til at taka veiðu, eins og á

idoneum, ut vultures, falcones, aut aliæ aves curvis unguibus præditæ.

Itaque quando inter volandum piscem aliquem summâ aquâ natantem conspiciunt, ex alto sese præcipites dant, pedisque dextri unguibus corripunt, atque, si lubet, in aqua persistentes sinistri pedis auxilio, istic vorant, aut ex aqua sublimes elatæ, inter volandum prædâ vescuntur, vel in scopulum aut arborem sese transferunt ut commodiùs prædam vorare possint.

Mihi porrò relatum est supra terram aucupium etiam exercere, & parvas aves, lacertos aut ejusmodi res terrestres persequi: eam ob causam Christiani in illis insulis habitantes, aquaticos vultures eos appellant. Hæc Oviedus.

ARBITROR autem Christianos illos existimasse aves istas unius pedis digitos uncis unguibus præditos habere, quia aviculas in aëre volantes rapere iisque vesci observabant; quumque illas ipsas etiam in aquis versari viderent, alterum pedem planum saltem habere debuisse, cujus beneficio in aquis diutiùs versari possent.

CETERUM Isidorus, teste Gesnero (pag. 687), inter recentiores opinionem etiam habuisse videtur, aves reperiri diversæ formæ pedes habentes; atque inter eas Porphyriionem reponit. Porphyrio, inquit, est avis, cui hoc peculiare, quòd pedem unum habet latum ad natandum, alterum verò fissum ad ambulandum. In quo notatur quòd utroque elemento gaudet, & in aqua natans ut anates, & in terra ambulans ut perdices. Verùm bono Isidoro Porphyriionem numquam conspectum fuisse

gammum, falkum ella øðrum fuglum, sum hava krókutar kløur.

Tí gera teir tað, tá ið teir á flogi síggja ein fisk svimja í vatnsorpuni, at teir hirða seg niður frá hæddunum og taka hann við klónum á høgri fót og eta hann kanska við vinstra fót, meðan teir framhaldandi eru í vatnsorpuni, ella flúgva upp í loft og eta hann á flogi, ella flúgva upp í eitt berg ella træ fyri lagaligari at kunna eta hann.

Harumframt havi eg (Oviedo) fingið at vita, at teir eisini veiða á landjørðini og veiða smáar fuglar, ferfötur ella tilík djór; tí kalla kristnu íbúgvarnir teir fyri sjógammar (azores de agua). So mikið eftir Oviedo.

Eg (Clusius) haldi eisini, at hesi kristnu hava hugsað, at hesir fuglar á øðrum fótinum høvdu tær við krøktum klóm, tí teir sóu teir taka smáfuglar í luftini og eta teir; og tá ið teir eisini sóu somu fuglar halda til á sjónum, komu teir til ta niðurstøðu, at fuglarnir máttu ið hvussu er hava ein flatan fót, so teir við honum kundu halda seg á vatnsorpuni.

Annars heldur Isidorus, sambært Gesner (bls. 687), ímillum teir nýggjaru høvundarnar, at hava havt ta meining, at tað finnast fuglar, sum hava ymisskaptar fótur, og hann leggur porphyrio aftur at teimum. "Porphyrio er, sigur hann, ein fuglur, sum hevur tað serstaka, at annar fótur er breiður og til at svimja við, og hin er klovin (t.e. at fitja ikki er ímillum tærnar) og til at ganga við. Harvið verður lagt til merkis, at hann nýtur bæði umhvørvi: í vatni svimur hann sum dunnur,

opinor: nam alterum pedem planum non habet, sed utrumque fissum, ut habent gallinæ, perdices & aliæ aves per terram gradi solitæ, & universum corporis cyanei coloris pennis tectum habet.

⟨Gesner, bls. 687: *Recentiores porphyrioni quædam præter ueterum auctoritatem attribuunt, ut Isidorus: Porphyrio (inquit) est avis, cui hoc peculiare quòd pedem unum habet latum ad natandum, alterum uerò fissum ad ambulandum. In quo notatur quòd utroque elemento gaudet, & in aqua natans ut anates, & in terra ambulans ut perdices.*⟩

og á landi gongur hann eins og akurhönur.” Men eg (Clusius) trúgvi ekki, at tann góði Isidorus nakrantíð hefur sæð ein porphyrio, tí tað er ikki rætt, at annar fóturin er flatur, men at báðir feturnir eru klovnir eins og á høsnum, akurhønum og øðrum fuglum, sum vanligá ganga á landjörðini. Og allur kroppurin er lagdur við myrkabláum fjaðrum. (Her vísir CC helst til brandnev *Porphyrio porphyrio*).

⟨Gesner, bls. 687: Í nýggjari tíð hava nakrir høvundar givið porphyrio nakrar eginleikar uttan myndugleikan hjá teimum gomlu. Isidorus sigur sostatt: “Porphyrio er ein fuglur, sum hefur tað serstaka, at annar fóturin er breiður og til at svimja við, meðan hin er klovin og til at ganga við. Harvið verður lagt til merkis, at hann nýtur bæði umhvørvi: í vatni svimur hann sum dunnur, og á landi gongur hann eins og akurhönur.” (Tað hefur ikki verið gjørligt at staðfesta, at Isidorus hefur skrivað hetta.⟩

Vitunýru

Í brøvum sínum frá oktober 1597 og august 1604 skrivar HH m.a. um vitunýru. (Vitunýra er fræ av vesturindiskari plantu av slagnum *Entada gigas*. Fræið er líkt seyðanýra í stødd og skapi). Fyrst kemur eitt úrtak úr brævinum frá oktober 1597.

Úr brævi frá Høyer, oktober 1597

De renibus marinis sic habe (sic). Certum est nasci in Insulis Farrensibus, in oceano Boreali sitis: atque in littore quidem maris inter algam puto, fungos, fucosque marinos, & alias id genus plantas, quas mare hoc profert varias.

Donaverat me ante triennium iudex istarum Insularum (Laugmannum vernacula voce appellat) folliculo huius fructus variegato: quem D. D. Pawio mox misi.

Esse autem phaseoli speciem manifestum est ex tota substantia, & externis qualitatibus, tum et Sapore: medullam enim diu maceratam gustavi. Quod enim quis Phaseolum Americanum existimet, à sola forma argumento sumpto (qua Caius respondent) id omnino nihil est. Quæ enim his Insulis cum America vicinia?

Ad usum porrò quod attinet, superstiosè multa de eo comminiscuntur apud nos aniculæ, supra quas nec sapientiores quique sapiunt. Opinantur scilicet, monstri aliquid inesse, quod tamen à nemine unquam visum: itemque prolem ex eius substantia excludi, non secus ac pullus ovo; quj error exinde videtur natus, quod medullam siccata cum tempore, et in frustula comminutam agitari percipiunt, atque ad motum strepere.

Viðvíkjandi vitunýrum er tað soleiðis: Tey hava við vissu sín uppruna í Føroyum, sum er í havinum norðanfyri, og tað í sjóvarstrondini ímillum tara, haldi eg, og ímillum soppar og algur, og tílík sløg av plantum, sum havið hevur at bjóða ymsar av.

Dómarin í hesum oyggjum (nevndur lögmaður á fólkamálinum) gav mær fyri trimum árum síðan eitt sprøklut hylki av hesari fruktini. Eg sendi Pauwius tað beinanvegin.

At tað er eitt slag av bøn, sæst á allari heildini og á ytru eginleikunum, men eisini á smakkinum: eg havi nevnliga smakkað hennara merg, eftir at hon hevði ligið leingi í bloti. At onkur roknar hana fyri at vera eina amerikanska bøn einans grundað á skapið (sum aftursvar til Caius) hevur einki upp á seg. Tí hvat samband er ímillum hesar oyggjar og Amerika?

Í sambandi við brúk finna kellingarnar her hjá okkum, í teirra pátrúgv, upp á nógv, sum teir klóku einki vita um. Tær meina nevnliga, at tað er okkurt yvirnatúrligt í teimum, okkurt, sum ongantíð er sætt av nøkrum, og at avkom klekist úr teirra tilfari, ikki øðrvísi enn ein ungi úr einum eggi. Henda misskiljing tykist vera komin við, at tær leggja til merkis, at tann turkaði mergurin mjølvast og við tíðini ringlar, tá ið rist verður.

Porro in περίαπτοις quoque ad facilitandum partum habent: in quem usum et medullam interdum cum vino per os sumunt. Alij adhuc magis insanientes, nihil sibi aduersi in suppellectile accidere posse nugantur, hoc fructu veluti Herculeo scuto armati, quem propterea lapillum secundæ sortis indigetarunt. Sed de his satis. Ego ubi plura de hoc ipso fructu didicero, tibi communicabo.

Harumframt verða tær havdar í verndargripum til hjálp í barnsburði: til hetta brúk drekka tey onkuntíð mergin saman við víni. Onnur fólk, enn meira ør, halda upp á, at einki ilt kann henda teimum innandura, so leingi tey brynja seg við hesari fruktini eins og við einum Herkules-skjöldri; tey brúka hana tí sum eydnustein. Men nóg mikið um hetta. Tá ið eg fáí meiri at vita um hesa frukt, skal eg geva tær boð.

HH skrivar um hana aftur í august 1604:

Úr brævi frá Høyer, august 1604

Sed et junxi ijs quæ Pawio misi folliculum Phaseolorum marinorum quos in Farris nasci, non autem fluctibus marinis ex Americâ eò propelli olim adversus Dn. D. Pawium contendi. Vulgus incolarum à formâ Renes marinos (Sønyren) alij Bosteene vel etiam Busteene quasi dicens Calculos bonæ sortis appellant: sive quòd calamitatem à domo possessoris, sive etiam incantamentum ac nescio quam non noxam à pecore heri arcere vel propellere creduntur. Phaseolos autem esse, nemo negaverit. In profundo autem oceano inter algas fucosque apud illas ipsas Farrenses nasci, certum est. Folliculum si aquà macerare lubeat rectius contemplaveris. Atque sic sunt hæc.

Men til tað, sum eg sendi Pauwius, legði eg eisini ein bjølg við sjónýrum, sum eg helt upp á vaks við Føroyar og ikki varð fluttur hagar við havstreymum úr Amerika, sum Pauwius helt. Føroyingar nevna tað eftir skapinum sjónýra, onnur bostene ella bustene og halda tað gevur góða eydnu eins og eydnusteinar til at forða fyri, at skaði kemur á húsini hjá eigaranum ella forða fyri gandi og eg veit ikki hvat fyri smittu á kúratúr. Men at tað eru bønir, vil eingin nokta. At tær hava sín uppruna í djúpa havinum ímillum algur og tara við sjálvar Føroyar, tað er víst. Um ein ynskir tað, so kann bjølgurin bloytast í vatni, og so sæst tað greiðari. Soleiðis er tað.

(Lesast kann um norskan bustein í Store norske leksikon, har Olav Bø er høvundur at eini grein við tilvísingum. Orðið er ikki í føroyskum orðabókum.)

Hetta endurgevur CC á bls. 336 í verki sínum, í einum kapitli um reinsandi bønir (Fabæ purgatrices)

Ceterum silentio minimè premendam existimavi opinionem quam Noriwagos de hoc phaseolo habere intelligebam, quum ista Aromatum Historia quintum typis exprimeretur: illos enim prorsus sibi persuadere scribebat doctissimus vir mihi amicus, marinum esse phaseolum, atque adeò in Farris insulis nasci inter algam, & ex profundo erui, quin & folliculos ostendere quibus contineri nugantur, quum tamen nihil aliud sint (nam unum quem mittebat conspexi) quam ovorum Raiæ piscis putamina.

Annars havi eg hildið, at eg ikki átti at tagt ta meining, sum eg skilti, at norðmenn høvdu um hesa bøn, tá ið Aromatum Historia varð prentað fyri fimtu ferð: sambært brævi frá mínum hálærda vini vóru teir nevniliga sannførdir um, at tað var ein sjóbbøn og vaks júst við Føroyar í tara, kom úr botninum, og harumframt vístu teir hylkir, har tær skuldu eitast at vera í; tey vóru tó ikki annað enn húsin av skøtueggjum (eg havi sæð eitt eintak, sum hann hevði sent mær).

(Tað hevur ikki borið til at staðfesta, hvat víst verður til í Aromatum Historia, sum er ein partur av bók Clusiusar. Hann nevnið ikki hálærda vinin, Henrik Høyer, við navni. Tá ið hann nevnið norðmenn, so er tað helst tí, at hann fatar føroyingar sum norðmenn.)

Ipsi à forma Renes marinos appellant, nonnulli etiam Bonæ sortis calculos, sive quòd calamitatem à domo possessoris, sive etiam quòd incantamenta & nescio quam noxam ab heri pecore arcere vel propellere credantur.

Grundað á skapið verða tey nevnd sjónýru; tað eru eisini tey, ið kalla tey eydnusteinar, annaðhvørt tí tey verða hildin at halda vanlukku burtur frá húsi eigarans, ella tí tey verða hildin at halda gand og eg veit ikki hvønn annan skaða frá kríatúrunum.

Nýggjari keldur um vitunýru hava verið støði undir grein í Mondli (Jákupsson, 1987). Sí eisini Gomul føroysk heimarád (Rasmussen, 1959: 30f).

Tøkk

Brian Smith fyri royndina, at finna fram til hjaltlendska óðalsmannin, ið vitjaði Henrik Høyer. Marianne Pade fyri royndina, at staðfesta hvaðani uppáhaldið er komið um, at Isidorus hevur sagt, at Porphyrio hevur tveir ymiskar føtur. Urban Örnholm fyri hjálp til, at lesa og skilja tekstin um vitunýra. Eisini vilja høvundarnir takka einum ónavngivnum metara fyri góðar viðmerkingar, ið vit hava tikið til okkum.

Tilvísingarlisti

- Bernström, J. 1960. Gäss, í: *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder V*: 684-689. København.
- Buffon, G.-L. L. 1749-1804. *Histoire Naturelle, générale et particulière, avec la description du Cabinet du Roi*. De l'Imprimerie royale. Paris.
- Bø, O. 2009. Bustein, í: *Store norske leksikon*. <https://snl.no/bustein> (tikið niður 14. okt. 2016).
- Eckblad, F.-E. 1991. Henrik Høyer og de første tulipaner i Norge. *Blyttia* 49, 3: 145-150.
- van Gelder, E. (ritstj.). *Clusius correspondence: A digital edition-in-progress*. 1st release: December 2015. Huygens ING. The Hague. <http://clusiuscorrespondence.huygens.knaw.nl> (tikið niður: 27. sept. 2016)
- Gesner, C. 1555. *Historiæ Animalium Liber III. qui est de Avium natura*. Zürich.
- Hansen, L.J. og Olsen, B. 2014. Føroysk heiti á fuglakroppi og fjaðurbúna. *Fróðskaparrit* 61: 183-188. <http://dx.doi.org/10.18602/fsj.v0i61.19>
- Hansen, L.J. 2015. Aldagomul fuglafrøði í Føroyum. *Frøði* 20: 22-27.
- Holberg, L. 1737. Om Forandringer, som Bergen har været underkast, sær ved Ildebrand, í: *Den berømmelige Norske Handel-Stad Bergens Beskrivelse*. København. LHS V2.0: <http://holbergsskrifter.dk> (tikið niður: 27. jan. 2017)
- Jákupsson, B. 1987. Vitunýra. *Mondul* 13, 2: 2-15.
- Lundquist, K. 2005. Lilium martagon L., Kroliljans introduction och tidiga historia i Sverige intil år 1795 – i en europeisk liljekontext. *Acta Universitatis Agriculturae Sueciae*. Alnarp.
- Oviedo y Valdes, G. F. de. 1535. *Historia general y natural de las Indias*. Sevilla.
- Rasmussen, R.K. 1959. *Gomul føroysk heimaráð*. Føroya Fróðskaparfelag. Tórshavn.
- Resen, P.H. 1972 (1688). Atlas Danicus, Færøerne. (útg. Jørgen Rischel og Povl Skårup). *Færoensia*: IX: XXVIII-XXXIX. København.
- Salomonsen, F. 1934. Den færøiske ornithologis historie indtil aar 1800. *Dansk Ornithologisk Forenings Tidsskrift* 28: 79-114.
- Skårup, P. 1970. Føroysk fuglanøvn hjá franska fuglafrøðinginum Brisson (1760). *Fróðskaparrit* 18: 133-144.
- Smith, B. Søguførðingur, Shetland Archives. Skrivligt samskipti 2016.
- Sørensen, S. & Bloch, D. 1990. *Fuglar í Norðurløvum*, Tórshavn.
- Veer, G. de 1598. *Waerachtighe beschryvinghe van drie seylagien, ter werelt noyt soo vreemt ghehoort*. Cornelis Claesz. Amsterdam.
- White, B. 1945. Whale-Hunting, the Barnacle Goose, and the Date of the "Ancrene Riwe." Three Notes on Old and Middle English. *The Modern Language Review* 40, 3: 205-207.